

Region i buduća primena interkulturalnog obrazovanja u Srbiji

Uvod

Na predlog grupe profesora i učitelja iz regiona Jugozapadne Srbije/Novog Pazara, Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je 11. februara 2017. godine u Novom Pazaru okrugli sto, koji je trebao da posluži kao pripremni za sledeći skup Regionalnog foruma koji se održao sledeći dan, 12. februara. Sesijom je predsedavao Alex Roinishvili Grigorev, predsednik Saveta za inkluzivno upravljanje. Tema skupa je bio dijalog o temama vezanim za interkulturalno obrazovanje koje su bile pokrenute na dve prethodne sednice Regionalnog foruma, dok je cilj skupa bio da ove teme bude razmotrene i od strane ljudi koji će interkulturalno obrazovanje i primenjivati u praksi. Učesnici okruglog stola su bili profesori i učitelji iz 4 opštine regiona.¹ Skup je podržan od strane Fondacije za otvoreno društvo.

Gospodin Amir Dautović, predsednik Društva za Bosanski jezik, koji je i bio jedan od inicijatora skupa, izgubio život nesrećnim slučajem neposredno pre održavanja skupa. Ceo skup je stoga bio, uz saglasnost svih prisutnih, bio posvećen uspomeni na njega.

Ekspertsku podršku skupu pružila je i gospođa Đurđica Ergić, iz Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, koja je učestvovala u privatnom kapacitetu.

Predsedavajući je otvorio skup sa dva pitanja:

1. Da li postojeći modeli obrazovanja zadovoljava potrebu zaštite položaja i statusa nacionalnih manjina?
2. Koliko postojeći model zadovoljava potrebu za međuetničkom integracijom u Srbiji?

Učesnici su se složili da postojeći modeli obrazovanja zadovoljavaju potrebu zaštite položaja i statusa nacionalnih manjina, međutim, postoji čitav niz izazova sa kojima se suočavaju u praksi. Sa druge strane, modeli ne podstiču međuetničku integraciju, pošto, kako su rekli neki od učesnika, sa jedne strane kao posledicu imamo segregaciju, a sa druge da pripadnici većinskog naroda ne znaju ništa o manjinama.

Učesnici su se aktivno založili za uvođenje tzv. jezika sredina za učenike koji su pripadnici većinskog naroda u obrazovni sistem u onim delovima Srbije gde manjine čine značajan udeo u stanovništvu, što bi u većini opština regiona bio bosanski. Oni su naveli da se roditelji povlače i sve manje upisuju učenike da se obrazuju bosanskom jeziku, pošto, uz

¹ Novi Pazar, Priboj, Prijepolje i Tutin.

niz drugih izazova, deca koja se obrazuju na srpskom imaju manje časova. Stoga je nužno i da se nešto promeni.

Profesorka iz Novog Pazara je navela da postoje trenutno tri modela obrazovanja, 1) obrazovanje na većinskom jeziku uz predmet maternji jezik sa elementima nacionalne kulture, 2) puno obrazovanje na maternjem jeziku, uz predmet srpski jezik kao nematernji; 3) i dvojezično obrazovanje. Ona je naglasila da bi ovaj poslednji model najviše odgovarao. Druga učesnica je rekla da se interkulturalno obrazovanje može implementirati u sva tri modela, ali da je drugi model, puno obrazovanje na maternjem, po svojoj prirodi segregativan pošto u potpunosti odvaja decu u nastavnom procesu. Prethodna učesnica se nadovezala i dala preporuku da Ministarstvo treba da na nacionalnom nivou pokrene debatu o uvođenju dvojezične nastave, i da je potrebno da u da se o ovom modelu pruži što više informacija. Jedan od učesnika iz Novog Pazara koji je i aktivan član Društva za bosanski jezik je rekao da treći model uopšte nije ni bio ponuđen učenicama, ali da je zaista i potrebno da se oko njegove implementacije angažuje viša instanca odnosno nadležno ministarstvo. Jedna od učesnica se osvrnula na drugi model, i obavestila prisutne da udžbenik za srpski kao nematernji ne postoji.

Učesnica iz Novog Pazara je navela da maternji jezik kao takav ne predstavlja problem, pošto su bosanski i srpski međusobno razumljivi, i u velikoj meri istovetni, već da je problem u književnosti, odnosno u nastavnim programima.

Jedan od učesnika iz Novog Pazara je postavio pitanje kako kroz udžbenike promovisati suživot i multikulturalizam. On je istakao da je potrebno većinsku zajednicu informisati o manjinama. On je posebno naglasio da, „imajući u vidu iskustvo nakon raspada Jugoslavije, da je u udžbenike potrebno inkorporirati anti-ratnu poruku.“ Profesor koji dolazi van Novog Pazara je rekao da u udžbenicima postoje tekstovi koji govore negativno o manjinama. Drugi učesnici su se složili sa ovim stavovima, iznoseći mišljenje da ovi sadržaji moraju da budu uklonjeni. Takođe, istakao je drugi učesnik iz Novog Pazara, u sadržajima obično nema pozitivnih i sistemskih sadržaja o Bošnjacima i drugim manjinama. „Udžbenici moraju da postanu senzitivni za manjine,“ zaključili su učesnici. Nekoliko učesnika je dodalo da i sami nastavnici treba da postanu senzitivniji.

Profesorka iz Priboja je naglasila da je glavni problem u udžbenicima istorije i književnosti i da se kod planiranja i primene interkulturalnog obrazovanja mora obratiti i posebna pažnja na njih.

Jedna od učesnica srpske nacionalnosti je naglasila da u udžbenicima na bosanskom jeziku postoje jedinice koje obrađuju podjednako i običaje većinskog naroda kao i manjinskog, ističući tu kao primer paralelno davanje objašnjenja o značaju Bajrama i Božića. „Međutim, u udžbenicima na srpskom jeziku toga nema.“

Potrebna analiza nastavnih planova i to zajedno, odnosno, da u radnim grupama učestvuju i predstavnici manjina. Jedna od učesnica je istakla da nastavno osoblje treba da da svoje predloge, a potom i predstavnici univerziteta. „Ljudi koji praktično izvode nastavu svaki dan treba da imaju mogućnost da kažu šta je potrebno a šta ne.“

Nekoliko učesnika je takođe istaklo da postoji otpor u centralnim institucijama da se dozvoli manjinama da geografske pojmove nazivaju na način na koji su navikli. Oni su

naglasili da se tu ističe problem pojma Sandžaka, koji Bošnjaci koriste već generacijama. Nekoliko udžbenika nije još odobreno jer se u njima spominje termin Sandžak. Oni su se založili za priznavanje prava na upotrebu geografskih pojmova i da se ono treba depolitizovati. „Kada obični ljudi upotrebljavaju reč Sandžak, oni ne misle o tome kao o političkom pojmu, već uglavnom geografskom.“

Jedna od učesnica je naglasila da određeni sistem već postoji, kroz vannastavne aktivnosti koje su moguće u okvirima planova i programa.

Druga profesorka iz Novog Pazara je istakla da je potrebno da dođe do umrežavanja škola na nivou države kako bi se podstakla razmena saznanja i iskustava o drugima. Ona je dala primer nekoliko ranijih uspešnih projekata razmene učenika između škola iz različitih krajeva Srbije, koji, kako je rekla, ne moraju da budu skupi. Učenici mogu da budu smešteni po kućama lokalnih učesnika. Jedan od učesnika je rekao da bi model za umrežavanje škola mogao da se sprovede preko platforme Stalne konferencije gradova i opština i kroz bratimljenje opština.

Profesor iz Novog Pazara je istakao da se slični projekti mogu sprovoditi ne samo na nivou Srbije već i sa susednim državama, i istakao primer saradnje opština regiona sa Crnom Gorom, gde su slične aktivnosti plaćene preko prekogranične saradnje odnosno projekata iz IPA fondova. On je rekao da bi najbolje rešenje bilo da Ministarstvo prosvete obezbedi sredstva za razmene profesora i nastavnika.

Jedna od učesnica je navela da je potrebno iskoristiti i đачke ekskurzije, i podstaći da učenici iz škola iz različitih krajeva idu zajedno na ova putovanja. Jedan od učesnika koji predaje i u školi i na fakultetu, usprotivio se ovoj inicijativi, rekavši da su ekskurzije neizvodljive samostalno, te da mora da postoji sprega, a da je najlogičnija institucija ministarstvo.

Jedna od profesorki iz Novog Pazara se za početak osvrnula na pitanje informisanja kao još jedan element gde treba da se podstiče interkulturalnost. Ona je naglasila da javni servisi, kako na nivou države, tako i na lokalnu (odnosno mediji koji na lokalnu dobijaju fondove od opština za izveštavanje na jezicima manjina) treba da uvedu što više manjinskih sadržaja, koji su sada minimalni. Na isti način, potrebno je da se što više građani Srbije informišu o manjinama, njihovoj istoriji, kulturi i jeziku. Do toga je moguće doći kroz medije i kroz sistem obrazovanja.

Zatim se prešlo na rad na preporukama koje su izrađene na prethodnom Regionalnom forumu.

Preporuke

Učesnici su postojeće preporuke prihvatili i dopunili sa četiri nove preporuke, dok je jedna od preporuka dopunjena.

Preporuka 6. sa prethodnog Regionalnog foruma (Potrebno je organizovati edukacije oko interkulturalnog obrazovanja nastavnika kako bi se podigle njihove kompetencije za nastavu. Potrebno je izraditi i pomoćne materijale kojima bi se lakše informisali

nastavnici.) je dopunjena sledećom rečenicom: *Teme interkulturalnosti je potrebno uključiti u programe douniverzitetetskog i univerzitetetskog obrazovanja.*

Predložene su i sledećih pet preporuka:

1. Na javnom servisu (RTS) je potrebno uvesti i uvećati sadržaje edukativnog karaktera, u kojima su zastupljene teme od značaja za nacionalne manjine.
2. Ministarstvo kao resorna institucija treba da pripremi univerzalni model vannastavnih aktivnosti sa interkulturalnim sadržajima za osnovne škole. Potrebno je takođe i da ponudi finansijsku podršku, u kojoj treba da učestvuje i lokalna samouprava i civilno društvo. Na školama je da u svojim godišnjim razvojnim planovima uvedu lokalne specifičnosti u prethodno spomenuti model. Moguće aktivnosti mogu biti: umrežavanje škola, razmena đaka, studijske posete, razmena učenika i profesora u regionu, zajednički izleti/ekskurzije više škola iz različitih gradova. Jedan od načina povezivanja je umrežavanje direktora (aktiv direktora), sa ciljem da se odluke koje se tiču interkulturalnosti kreiraju i na tom nivou.
3. Za sredine u kojima su nacionalne manjine brojnije (najmanje 15%) potrebno je uvesti jezik sredine, odnosno časove manjinskog jezika za pripadnike većinske zajednice.
4. Promovisati dvojezičnost kao model obrazovanja kroz aktivnije informisanje škola i roditelja, na čemu treba da zajedno rade ministarstvo i nacionalni saveti. Potrebno je predstaviti prednosti i nedostatke iz prakse kod implementacije postojećih modela.
5. Tokom procesa evropskih integracija unaprediće se postojeći sadržaji u udžbenicima kroz uključivanje tema koje su od značaja za zastupljenost nacionalnih manjina u udžbenicima. Tokom ovog procesa treba insistirati da se teme interkulturalizma nađu u sadržajima. Bilo bi najbolje da se formira neke vrste regionalnih komisija, koje bi činili profesori i učitelji sa lokala, koje bi bile podeljene po oblastima i čiji bi zadatak bio da predlažu sadržaje. Potom bi se formirala jedna stručna radna grupa koja bi objedinila te sadržaje po oblastima. Nacionalni saveti i komisije bi trebale da predlažu stručna lica koji će biti članovi radne grupe.

Učesnici

Bedro Ahmetović, profesor, o.š. „Aleksandar Leso“, Tutin
Zora Čelović, profesorka u penziji, NVO Ženska inicijativa, Priboj
Remzo Destović, profesor, o.š. „Jovan Jovanović Zmaj“, Novi Pazar
Nezrina Dolovac, profesor, o.š. „Jovan Jovanović Zmaj“, Novi Pazar
Đurđica Ergić, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Srbije
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Enisa Kajević, profesor, o.š. „Rifat Budžević Tršo“, Priboj
Amel Kurbegović, profesor, o.š. „Svetozar Marković“, Prijepolje
Sabahudin Mekić, Forum intelektualaca, Novi Pazar
Milica Minić, profesor, o.š. „Desanka Maksimović“, Priboj
Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje
Ivana Patričević, učitelj, o.š. „Mur“, Novi Pazar
Melida Rebronja, profesor, Gimnazija, Novi Pazar
Timka Ramčić, profesor, o.š. „Desanka Maksimović“, Novi Pazar
Kemal Sadović, zamenik direktora, o.š. „Ćamil Sijarić“, Novi Pazar
Bahrija Sijarić, predsednik, Udruženje prosvjetnih radnika Sandžaka, Novi Pazar